

Millî Güvenlik Konseyi Rejimi

12 Eylül 1980'de Genelkurmay Başkanı Kenan Evren başkanlığında TSK'nin yönetime el koymasıyla 1961 Anayasası dönemi sona ermiştir. Kenan Evren'in başkanı olduğu Millî Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği **Anayasa Düzeni Hakkında Kanun**'a göre, 1961 Anayasası'nda TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu'na ait olan tüm görev ve yetkiler Millî Güvenlik Konseyi'ne, Cumhurbaşkanına ait olanlar da Milli Güvenlik Konseyi Başkanı'na geçici olarak bırakılmıştır. Aynı kanunun 1. maddesinde yeni bir anayasa kabul edilip yürürlüğe girinceye kadar 1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğu belirtilmiş ve diğer maddelerinde ise Millî Güvenlik Konseyi'nin anayasayı değiştirme yetkisine de sahip olduğu açıkça ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra aynı kanunun 3. maddesi, Millî Güvenlik Konseyi'nin kanun niteliğindeki işlemleri hakkında anayasaya aykırılık iddiasının ileri sürülmesi imkânını ortadan kaldırmıştır. Kanunun 4. maddesinde, Millî Güvenlik Konseyi'nin bildiri ve kararlarında yer alan ve alacak olan hükümler ve 12 Eylül 1980 tarihinden sonra çıkarılacak olan Bakanlar Kurulu kararlarının ve üçlü kararlarının yürütülmesinin durdurulması ve iptali istemi ileri sürülemeyeceği belirtilmiştir. Beşinci maddesinde ise, bakanların yetki verdiği görevlilerce kamu personeli hakkında uygulanacak olan işlemlerin ve alınan kararların yürütülmesinin durdurulması istemi ileri sürülemeyeceği ifade edilmiştir.

Millî Güvenlik Konseyi üyeleri, "Milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine dayalı yeni bir anayasa düzeni" kurulacağı taahhüdünü, 18 Eylül 1980 günü içtikleri antla ve ayrıca çeşitli vesilelerle tekrarlamışlardır. Yeni anayasanın yapılması süreci, Millî Güvenlik Konseyi'nin 29 Haziran 1981 tarihinde kabul ettiği 2485 sayılı **Kurucu Meclis Hakkında Kanun** ile başlamıştır. Kanunun 1. maddesine göre, Kurucu Meclis, Millî Güvenlik Konseyi ve görev ile yetkileri yine aynı kanunda belirtilen Danışma Meclisi'nden oluşmaktadır. Anayasa Düzeni Hakkında Kanun'da olduğu gibi Kurucu Meclis Hakkında Kanun'da da hükümetin denetlenmesine ilişkin yetkiler Millî Güvenlik Konseyi tarafından kullanılmaya devam etmektedir. Kurucu Meclis'in görevleri kısaca şu şekildedir:

- Yeni Anayasa'yı hazırlamak,
- Siyasi Partiler Kanunu'nu hazırlamak,
- Seçim Kanunu'nu hazırlamak,
- TBMM kurulup fiilen göreve başlayıncaya kadar kanun koyma, değiştirme ve kaldırma gibi yasama görevlerini yerine getirmek.

Kurucu Meclis'in sivil kanadını oluşturan Danışma Meclisi, her ilin teklif ettiği adaylar arasından Millî Güvenlik Konseyi'nce seçilen 120 üye ile Millî Güvenlik Konseyi'nin doğrudan doğruya seçtiği 40 üye olmak üzere toplam 160 üyeden oluşmaktadır. Danışma Meclisi'ne

seçilebilmek için 11 Eylül 1980 tarihinde herhangi bir siyasi partiye üye olmamak şarttır.

1961 ve 1982 Anayasası'nın Yapım Süreçlerinin Karşılaştırılması

Benzerlikler:

- Her iki anayasa da, askeri müdahaleler sonucu oluşmuştur.
- Her iki anayasa da bir kanadı askeri harekâtın liderliğini yapan kuruldan ve diğer kanadı ise sivillerden oluşan Kurucu Meclis'ler tarafından hazırlanmıştır.
- Her iki durumda da Meclis'in sivil kanadı seçimle oluşmamıştır.
- Her iki durumda da hazırlanan Anayasa, halkoyuna sunulmak suretiyle kesinleşmiştir.
- Her iki durumda da sivil kanadın, Bakanlar Kurulu'nun kurulması ve düşürülmesine ilişkin yetkisi yoktur.

Farklar:

- 1961 Temsilciler Meclisi, 1982 Danışma Meclisi'ne kıyasla daha temsili nitelik taşımaktadır. Çünkü Temsilciler Meclisi'nin üçte biri dolaylı bir seçimle, önemli bir bölümü de kooptasyon yoluyla belirlenmiştir. (**Kooptasyon**, kuruluşların kendi temsilcilerini kendilerinin belirlemesi yoludur.)
- Temsilciler Meclisi'nde kapatılan DP dışında, CHP ve CKMP partileri çeşitli yollarla Anayasa'nın hazırlanmasında büyük ölçüde etkili olurken, Danışma Meclisi tümüyle partisiz bir meclistir.
- Danışma Meclisi, Temsilciler Meclisi'ne oranla çok daha fazla bürokrasi ağırlıklı bir kuruluştur.
- Temsilciler Meclisi MBK karşısında, Danışma Meclisi'nin MGK karşısındaki durumuna oranla daha geniş yetkili bir kuruluştur.
- 1961 sisteminde, halkoyuna sunulan anayasa tasarısının kabul edilmemesi hâlinde ne yapılacağı açıkça belirtilmişken, 1981-83 sisteminde böyle bir durumda ne yapılacağı konusunda bir açıklık yoktur.
- 1961 Halkoylaması'nda siyasal partiler kamuoyu oluşturmada aktif rol oynamıştır. Buna karşın 1982 Halkoylaması'nda, Anayasa üzerinde görüş ve önerilerin açıklanmasında, halkın vereceği reyin nasıl olması gerekeceği hususunda etki yapacak herhangi bir telkinde bulunulmaması gerektiği hususunda MGK kararı mevcuttur.
- 1961 Halkoylaması'nın aksine, 1982 Halkoylaması'nda Anayasa'nın milletçe kabulü durumunda MGK Başkanı'nın yedi yıllık bir dönem için Devlet Başkanı ve Cumhurbaşkanı sıfatı kazanacağı belirtilmiştir.

Sonuç olarak, ilkin Danışma Meclisi sonra da MGK tarafından kabul edilen Anayasa Tasarısı, 7 Kasım 1982 günü halkoyuna sunulmuş ve %91.37 oranında evet oyuyla kabul edilmiştir. Akabinde 6 Kasım 1983 tarihinde milletvekili seçimi yapılmış, 6 Aralık 1983'te yeni meclis kurulmuş ve böylece Türk siyasal hayatında yeni bir demokratik dönem başlamıştır.

1982 Anayasası'nın Başlıca Özellikleri

1982 Anayasası, 1961 Anayasası ile biçim yönünden karşılaştırıldığı zaman, ondan daha uzun ve ayrıntılıdır. Her iki anayasada da sadece genel ilkeleri ortaya koyup, bunların uygulanma biçimlerini kanunlara bırakma amacını güden çerçeve anayasa anlayışının benimsenmediği; aksine birçok muhtemel durumları düzenlemek isteyen **kazüistik** bir yöntem tercih edildiği gözlemlenmektedir. Hürriyetçi demokrasilerin büyük bölümünde kanunlara veya yasama meclisleri iç tüzüklerine bırakılan bazı konuların düzenlenmesine girişilmiştir.

1982 Anayasası, 1962 Anayasası'ndan daha katı niteliktedir. Değiştirilmesi normal kanunlardan daha güç şartlara bağlanmış olan anayasalara **katı anayasa** denmektedir. Katı hükümlerin kapsamı genişlemiştir. Cumhurbaşkanı onaylamadığı anayasa değişikliğini halkoyuna sunabilmektedir. Milli Güvenlik Konseyi rejiminin devlet hayatına ilişkin kanunlarının anayasaya aykırılığı iddia edilemez ve sözü geçen kanunların diğer kanunlar karşısında daha ayrıcalıklı bir statüye sahiptir.

1982 Anayasası bir geçiş dönemi öngörmüştür. Bu doğrultuda, mevcut Anayasa'nın belirlemiş olduğu yöntemden bir kere için ayrılmış ve Anayasa hakkındaki halkoylaması ile birlikte Cumhurbaşkanı'nın doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi öngörülmüştür. Böylece General Kenan Evren, yedi yıllık bir süre için yeni anayasanın tanıdığı geniş yetkilerden yararlanarak, sivil iktidarı bir ölçüde yönlendirme ve denetleme imkânını elde etmiştir. Milli Güvenlik Konseyi aynı yapıyla Cumhurbaşkanlığı Konseyi adıyla etkin olmaya devam etmiştir.

1982 anayasası ülkenin otorite-hürriyet dengesinin bozulmasına yol açan 1961 anayasasının aksaklıklarını düzeltmek gerekçesiyle, Devlet ve otoriter idare kavramlarına daha fazla önem vermiş ve özellikle yürütmeyi, yasama ve yargı karşısında daha da güçlendirmiştir. Anayasanın birçok maddeleri bu temel düşünceye uygun olarak değiştirilmiş ve yeniden düzenlenmiştir.

1982 Anayasası Cumhurbaşkanlığı makamını güçlendirerek yürütmenin devlet yapısı içindeki ağırlığını da arttırmıştır.

1982 Anayasası siyasal karar alma mekanizmalarındaki tikanlıkları giderici hükümler getirmiştir. Bunun için Cumhurbaşkanı'na Anayasa'da belirtilen durumlarda TBMM seçimlerini yenileme yetkisi verilmiştir. Ayrıca

1982 Anayasası'nın 102. maddesi Cumhurbaşkanı seçimindeki uzamaları ve tikanlıkları ortadan kaldıracı niteliktedir. Aynı şekilde Meclis Başkanlığı seçimlerindeki tikanlıkları ortadan kaldıracak dört turlu oylama modeli getirilmiştir. 1961 Anayasası'na göre, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu tarafından Anayasa Mahkemesine iki üye seçilmesi gerekiyordu. Fakat bu seçimlerde üye tamsayısının salt çoğunluğu şartı arandığından bazı aksaklıklar ortaya çıkıyordu. 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemesi'ne yasama organı tarafından üye seçilmesi usulüne son vermek suretiyle bu sorunu çözmüştür.

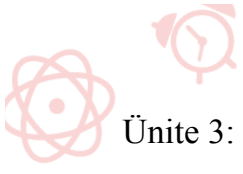
1982 Anayasası iki meclis sisteminden vazgeçerek, Cumhuriyet Senatosu'nu kaldırmış, böylece yasama sürecine sürat ve basitlik getirmiştir.

Parlamente sistemine işlerlik kazandırmak, gereksiz tıkanma ve bunalımları aşmak amacıyla bazı kurum ve kuralların öngörüldüğü model **Rasyonelleştirilmiş Parlamentarizm** olarak adlandırılmaktadır. 1982 Anayasası'nın da rasyonelleşmiş parlamentarizm yönünde bir eğilim gösterdiği kabul edilebilir.

Türkiye'de başlıca iki farklı demokrasi anlayışı etkili olmuş, bunlara da yine iki Anayasa anlayışı tekabül etmiştir. Birinci anlayış, daha sınırlı bir katılma ve çoğulculuk taraftarıdır. Buna göre; seçimler vasıtasıyla millî irade belirlendikten sonra, devlet, seçilmiş organlar eliyle yönetilmeli, halk bu aşamada siyasal kararları etkilemeye çalışmamalıdır. Bu görüş saf millî irade teorisine taraftarıdır. **Saf Millî İrade**, halk tarafından seçilen yasama organının ve onun içinden çıkan hükümetin, genel oyla seçilmeyen bazı kurum ve kuruluşlarca sınırlandırılmaması kuramıdır. İkinci görüş ise, halkın siyasete aktif katılmasına ve daha geniş çerçevede bir çoğulculuğa taraftarıdır. Devlet organlarının yetkilerinin, diğer anayasal kurumlarca dengelenmesini ve sınırlanmasını meşru ve gerekli görmektedir. 1982 Anayasası, 61 Anayasası'na oranla daha az katılımcı bir demokrasi modelini benimsemiştir. Diğer bir deyişle 1982 Anayasası, belli ölçüde bir depolitizasyonu, yani siyasetten uzaklaşmayı amaçlamıştır.

Millî Güvenlik Konseyi'nin tüm siyasetçilere ve sivil siyasete duyduğu güvensizlik nedeniyle 1982 Anayasası, sivil siyasetin alanını mümkün olduğunca daraltan, seçilmiş iktidarların hareket serbestliğini bürokratik denetim mekanizmaları ile alabildiğine kısıtlayan bir anlayışı temsil etmektedir. 1982 Anayasası vesayetçilik anlayışını güçlendirmiştir. Çünkü:

- Cumhurbaşkanlığı makamı güçlendirilmiş ve gerçek bir vesayet makamı haline getirilmiştir.
- Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde Cumhurbaşkanı'nın belirleyici rol oynamasıyla, Anayasa Mahkemesi'nin Cumhurbaşkanı'nın görüşleri paralelinde ek vesayet organı olarak çalışması sağlanmak istenmiştir.

- YÖK'ün başkan ve üyeleri ile üniversite rektörlerinin seçiminde Cumhurbaşkanı belirleyici rol oynamaktadır.
- MGK'nın konumu 1961 Anayasası ile kıyaslanamayacak derecede güçlendirilmiştir.
- Siyasi partilerin faaliyet alanları sınırlandırılmış, parti yasakları şiddetlendirilmiş ve partilerin kapatılmaları kolaylaştırılmıştır.

1982 Anayasası'nın Değişiklikleri

1982 Anayasası, olağan olmayan koşullar altında, demokratik olmayan yöntemlerle hazırlanmış, vesayetçi, devletçi ve otoriter bir anayasa olması nedeniyle çok eleştirilmiş ve bu anayasa ile ilgili değişiklikler talep edilmiştir. 1982 Anayasası, 1987'den bugüne dek 17 kez değişikliğe uğramıştır.

1. Kanun No. 3361, 17.5.1987.
2. Kanun No. 3913, 8.7.1993.
3. Kanun No. 4121, 23.7.1995.
4. Kanun No. 4388, 18.6.1999.
5. Kanun No. 4446, 13.8.1999.
6. Kanun No. 4709, 3.10.2001.
7. Kanun No. 4720, 21.11.2001.
8. Kanun No. 4777, 27.12.2002.
9. Kanun No. 5170, 7.5.2004.
10. Kanun No. 5370, 21.6.2005.
11. Kanun No. 5428, 29.10.2005.
12. Kanun No. 5551, 13.10.2006.
13. Kanun No. 5659, 10.5.2007.
14. Kanun No. 5678, 31.5.2007.
15. Kanun No. 5697, 16.10.2007.
16. Kanun No. 5735, 9.2.2008 (5 Haziran 2008 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir).
17. Kanun No. 5982, 12.9.2010.
18. Kanun No. 6214, 17.3.2011.

Demokratikleşme, sivilleşme ve liberalleşme yönünde yapılan değişikliklere rağmen yeni bir anayasa ihtiyacı, talebi ve tasarıları halen sürmektedir.